

TEATRIANKEET 2003/2004

1. Algpärane teatritekst, mille ilmumine Eesti lavale 2003/2004. aasta hooajal tundub Teile märkimisväärne?
2. Põnevaim/ootamatuim tõlkenäidend eesti teatris?
3. Tugevaim lavastus?
4. Parim muusikaline kujundus ja kunstnikutöö?
5. ... naisosatäitmine?
6. ... meesosatäitmine?
7. ... kõrvalosa?
8. Millise Eesti teatri repertuaarikujundust peate kõige läbimõeldumaks?
9. Millised välisteatrites kogetud ideed või suundumused väärksid kaasamist Eesti teatrisse, eeldusel, et need siin puuduvad (nii vahetute kui ka vahendatud muljete põhjal)?
10. Mida sooviksite kommenteerida? (Probleemid, mured, rõõmud, üllatused, vihastamised, tähelepanekud vms.)
11. Missugused (arvatavasti) olulised lavastused on nägemata?

ÜLEV AALOE:

Viimastel aastatel TMK ankeedile vastates leian end ikka sama probleemi eest: tutvunud olen enamiku lavastuste tekstidega, kuid näinud neist vaid umbes neljandikku ehk erinevates sõnateatrites kokku üle kahekümne. Kindlasti pole see piisav, et rääkida ühe hooaja „tugevaimast“ lavastusest, meesosatäitmisest vms. Nii et vabandan juba ette ja alustan sealt, kus ma end kindlamini tunnen — tekstidest ja repertuaarist.

1. Algpärandeid esietendus küllaltki palju, kuid mingit „suurt teatrisündmust“ on neist raske leida. Alati on oluline, kui võetakse ette „klassikuid“, nagu näiteks Madis Kõiv ja Vaino Vahing. Rõõmustab Andrus Kivirähi produktiivsus ja panriline mitmekülgsus — sel hooajal liihoooperi libretost nukunäidendini, kusjuures tema puhul on tase alati garanteeritud. Viljakas on olnud ka Urmas Lennuk, lavale on tulnud

neli tema teatriteksti, mullune ENA näidendi-võistluse võidunäidend „Boob teab“ koguni kahes teatris. Kahes teatris tuli välja ka Mihkel Ulmani „Taksojuhid“ (kahasse kirjutatud soomlase Jussi Niilekseläga — sellisel rahvusvahelisel koostööl paistab ilmselt ka tulevikule mõeldes perspektiivi olevat). Kuid ükski nimetatud eesti autori sel hooajal lavale tulnud näidend ei kuulu paraku nende loomingu absoluutsete tippude hulka.

2. Tõlkenäidendite valdkonnast võib leida mitmeid tuntud nimesid ja väärt teoseid: esmakordselt lavale jõudnutest näiteks Stoppardi „Utopia“ ja Noréni „Õõ on päeva ema“, esindatud olid hooajas ka Beckett, Wilder, Mrożek jpt. Kuid eriti tahaks esile tõsta kahte tõlketeksti, mis tänu autori mõtet väga täpselt edasi andvale lavastusele omandasid erilise kandvuse: Shakespearé'i kärbeteta (!) „Hamlet“ Lembit Petersoni lavastuses „Theatrumis“ (aluseks oli võetud Georg Meri tõlge, ilmselt mõningate kohendustega) ja Shaw' „Tagasi Metuusala juurde“ viimane ehk V osa „Mõtte piiridele“ (Tammsaare kunagise tõlke oli põhjendatult üle käinud Sigrid Tooming) — Jaan Toominga lavastus EMA Kõrgema Lavakunstikooli XXI lennu üliõpilastega.

3. Neid kordi, kus hea tekst peaaegu kadudeta vaatajani jõuab, ei koge meie teatris just eriti tihti, ja kuna nii Lembit Petersonil kui ka Jaan Toomingal oli lisada ka oma sõnum, siis olid minu jaoks need kaks lavastust ka hooaja tippudeks. (Seda küll mõningate agadega: „Hamleti“ lavastuse puhul häiris muidugi trupi paratamatult ebahühtlane tase, tippnäitlejate kõrval tegid kaasa ka mitmed algajad. „Metuusala“ puhul oli tegemist tüüpilise üliõpilastööga: peaaegu olematu lavakujundus ja kostüümid, kuid teatrikooli lõpetajate puhul saab siiski rääkida juba professionaalidest, siia juurde nooruslik särts, sära ja ansamblimäng ning teksti mõtestatud andmine.

8. Kui autorite ja tekstide nimekirja järgi saaks otsustada ühe teatri repertuaari läbimõelduse üle (kahjuks ei saa, ehkki üheks eelduseks teatri

palge kujundamisel on see muidugi), siis nime-taksin vaadeldaval hooajal „Ugalat” ja Rakvere Teatrit, siia võiks peaaegu lisada ka Vene Draamateatri (mitmekülgne repertuaar stiilis iga-ühele midagi), kui Eesti venekeelne teater pühendaks rohkem tähelepanu eesti dramaturgiale.

11. Et aga asuda „tugevaimate” nimetamise juurde, pean objektiivsuse huvides enne vastama veel ka ankeedi viimasele küsimusele: minul on (arvatavasti) olulisematest lavastustest nägemata „Eesti ballaadid”, „Finis nihili”, „Meie linnake”, „Vend Aljoša”, „Kolumats” jpt. Kusjuures kahjuks (või õnneks) võib igas nägemata lavastuses äkki leiduda mingi valdkonna „tugevaim”.

4. Paljudes heades lavastustes ei pane muusikalist kujundust üldse tähele, paljud lavastused ilma selleta ei toimiks. „80 päevaga ümber maailma” muusikaline kujundus (Peeter Konovalov) „Ugala” trupi elavas ettekandes on üks seliseid.

Parim lavakujundus: Pille Jänes — „Tšapajev ja Pustota” Tallinna Linnateatris, Lilja Blumenfeld — „Hamlet” „Theatrumis”.

Neid kahte tõstan esile sellepärast, et stsenograafi roll on viimasel ajal üha rohkem piirdunud juba etteantud mängupaikade kujundamisega. Teatrid ja repissöörid ilmutavad nende otsimisel ja kasutusele võtmisel suurt leidlikkust, ja kui mängupaik on kunstnikul otstarbekalt kujundatud, on see juba rohkem kui pool võitu. Mullusest hooajast võiks nimetada: „Orkestriproov” Narva Aleksandri kirikus (Ann Lumiste), „Pidusöök” Rägavere mõisas (ametlikult stsenograaf puudus), „Et keegi mind valvaks” Kõismäe tornis (Riina Degtjarenko), „Vincent” Hobuveskis (Kersti Varrak). Arvan, et sama võiks öelda veel paljude „projektide” kohta.

5. Epp Eespäev („Öö on päeva ema”); Evelin Pang („Vaikse Hääle tõus ja langus”; ideaalne juhust, kus roll on näitlejannale otsekui loodud, kui vaid teater oleks omalt poolt veidi kaasa aidanud!).

6. Roman Baskini Claudius ja Aleksander Eelmaa Polonius „Hamletis”. Kolmik Simmul-Sammul-Aadli lavastuses „Et keegi mind valvaks”. Jaan Rekkor („Öö on päeva ema”).

7. Lembit Peterson — Isa vaim ja Näitleja „Hamletis”. Rain Simmul lavastuses „Tšapajev ja Pustota”.

9. Rootsist lastele ja ennekõike noorsoole tehtav teater, mis on meil peaaegu olematu. Olen sellest siin-seal ka varem kirjutanud.

10. Mured ja rõõmud kipuvad aastast aastasse korduma. Kriitika seis, ajakirjanduse pealiskaudne suhtumine teatrisse, uute andekate tegijate pealetulek... Mõned asjad kaovad paratamatult. Aga kui kaovad oma kindla publikuga teatrid? Võib-olla võtab „Vanalinnastuudio” niši ja publiku üle Eesti Draamateater. (Ise seda küll ei tahaks, aga protsess juba käib.) Võib-olla samas majas hakkab sündima palju „teatrimat” teatrit... (Oleks tore!) Mõni aasta tagasi pidi alustama suurt tõusu Kuressaare Linnateater. Tänapäev on vist küll ainult maja ja nimi jäänud, teatritegevust mitte. Ja kui ruttu ja rahulikult me kõik unustame.

JAAK ALLIK:

1. Mart Kivastiku „Külmetava kunstniku portree” ja Andrus Kivirähi „Romeo ja Julia”.
2. Tom Stoppardi „Utopia”, Viktor Pelevini „Tšapajev ja Pustota” ja Hristo Boytchevi „Polkovnik lendab õhku”.

3. Kuna ühte, mis teistest selgelt üle, seekord polnud, nimetan parimad: Lembit Petersoni „Hamlet”, Mati Undi „Romeo ja Julia” ja „Stiil ehk mis on maailma nimi”, Hendrik Toompere jr „Pidusöök”, Aleksander Eelmaa „Külmetava kunstniku portree”, Ain Prosa „Vincent”, Mart Kolditsa „Tšapajev ja Pustota”, Mihhail Tšumatšenko „Naise võtmine”, Kaarin Raidi „Vend Aljoša”, Jaan Toominga „Tagasi Metuusala juurde”.

4. Kunstnikutööd: Liina Tepandi „Valgelaev ja taevakäijad”, Pille Jänese „Tšapajev ja Pustota”, Mihkel Ehala „Vend Aljoša”.

Muusikaline kujundus: Alfred Schnittke Gogoli-süüdi kasutamine Peeter Konovalovi ja Mihhail Tšumatšenko poolt lavastuses „Naise võtmine”. Eraldi tahaks esile tõsta Jüri Naela koreograafiat „Grease’is”.

5. Anu Lamp („Oodates Godot’ d”), Epp Eespäev („Vincent”), Evelin Pang („Grease” ja „Latern”), Larissa Savankova („Ivanov”), Kaie Mühkelson („Hamlet”).

6. Hendrik Toompere jr („Külmetava kunstniku portree”), Alo Kõrve („Vincent”), Peeter Tammearu ja Andres Noormets („Naise võtmine”), Argo Aadli („Et keegi mind valvaks”).

7. Lembit Peterson („Hamlet”), Merle Jääger („Mesimees”), Herardo Contreras („Ivanov”), Tõnu Tepandi („Suvekool”), Allan Noormets („Tšapajev ja Pustota”), Erni Kask („Vend Aljoša”), Raivo E. Tamm ja Pirjo Levandi

(„Orkestriproov“), Tiit Sukk („Naine valges“), Mari Lill ja Lembit Ulfsak („Finis nihili“).

8. Von Krahli Teater, VAT Teater ja „Ugala“.
9.—10. Me tunneme välismaa teatrit eelkõige lavastajateatrina, sageli ka teatrijuhi-teatrina. Me sõidame Saksamaale, Venemaale, Poola, Lesttu, isegi Lähti vaatama kindlates teatrites püsivalt töötavate lavastajate-teatrijuhtide töid (Ostermeier, Castorf, Dodin, Fomenko, Vassiljev, Lupa, Nekrošius, Koršunovas, Hermanis jt). N-ö gastroleeriv lavastaja võib püsivama tuntuuse saada vaid, omades Robert Wilsoni mastaabis annet või tänu omal ajal kõrgtasemele viidud „oma“ teatril. Tänu Panso koolkonnale on eesti teater väga tugevate näitlejate teater. Midagi tõsist on viimasel ajal lahti aga lavastaja elukutsega, mis on iha enam hakanud idee andjast kandjast taanduma tekstide lavaleseadja tööks. Meie teatrites on palju lavastusi, kus näitlejad mängivad suurepäraselt, kuid raske on aru saada, mida ja milleks. Kuuekümnendatel-seitsmekümnendatel peale kasvanud võimsa lavastajapõlvkonna (Mikiver, Tooming, Hermakilla, Komissarov, Raid, Normet) taandumisel on ju pärast VII lennu (Karusoo, Pedajas, Peterson) lõpetamist (1976) meie teatrisse veerand sajandi jooksul tulnud vaid kaks meest, keda võib sõna tõsisel mõttes lavastajaks-teatrijuhiks pidada (Elmo Nüganen ja Peeter Tammearu). Just lavastaja kui juhi elukutse devalveerumises näen põhjust, miks meie suurepärase näitlejapotentsiaal kumuleerub nii harva lavastusteks, mille tähendus ja tunnus on Eestimaast laiem.

11. Eesti Draamateater: „Testament“, „Kunskmoor ja kapten Trumm“, „1+1“; „Estonias“: „Kosjas“ ja „Gurmaanid“; Tallinna Linnateater: „Õõ on päeva ema“; „Vanalinnastuudios“: „Vaikse Hääle tõus ja langus“, „Linnud“; Nukuteater: kogu repertuaar v.a „Grease“; Vene teater: „Kaasavaratu peig“, „Toibel ja tema deemon“; „Vanemuises“: „Utopia“, „Jesus Christ Superstar“; „Endlas“: „Meie linnake“, „Tumedad hirved“; Rakvere Teater: „Kivoid taskus“, „Talv laua all“, „Kaunis vaade“; Von Krahli Teater: „Showcase“, „Eesti ballaadid“ ning mujalt: „Libahunt“ ja „Päikesepoisid“.

RAIT AVESTIK:

1. Väga märkimisväärset ei tundu midagi. Ära mainida võiks vahest Urmas Lennuki „Boob teab“.
2. Pole eriti põnevat, ootamatut ammu mitte.

3. Von Krahli Teatri „Eesti ballaadid“. Tugevad olid ka VAT Teatri „Kolumats“ ja „Kalevi-poeg“ ning Rakvere Teatri „Pidusöök“.

4. „Eesti ballaadid“.

5.—6. Vastus võib peituda 11. punkti vastuses. Esinemised, mis meenuvad: Jan Uuspõld („Meesimees“), Toomas Suuman („Pidusöök“).

7. Peeter Rästas („Talv laua all“, „Pidusöök“); Lembit Peterson („Hamlet“).

8. —

9. Tuleks luua uus teatrikool, mis õpetaks teatritegemiseks teist laadi tehnikaid. Läbielamisele alternatiiv! Kineetika!

10. Teeb rõõmu, et vahetevahel trehvab meie teatripilti ikka väga häid lavastusi. Ning seegi, et juhtub ka iiveldama ajavaid õudusi, mis kutsuvad esile jõuetu ja hambutu irve. Rõõm on just meie lavastajate-näitlejate hea tervise pärast — et kuidas nad küll suudavad... Õnneks pole selliseid äärmusi palju ja ega nendest ka kirjutata. Aga ikkagi tuleb hakata sellistest „meistri-teostest“ kirjutama ja nende eest hoiatama.

Rõõm on järjest ja järjest ilmuvate teatri-raamatute pärast. Rõõm on kuulda, et näiteks VAT Teater ja Von Krahli Teater on välismaal eeskuju näidanud.

Olgu see nüüd metakriitika või omadele noa selga löömine (õnneks vähestele), aga nõrdimust ja nõutust tekitavad päevalehtedes ilmuvad „nupukesed“, „lühi-mulinmõlgutused“, mis peaksid olema nagu teatriarvustused!? Saan aru küll, et ruumipuuduses pole süüdi tublid reporterid (kellel kahtlemata on olemas teadmised teatrist), aga miks kasutatakse tihti seda vähest ruumi „vaimukaks“ eneserahuldamiseks, millel pole peaaegu mingit pistmist nähtud etendusega. No kuidas me selliste tekstidega teatrilugu loome!? „Jooksev“ teatrikriitika on liiga tihti taandunud reklaamiks või lihtsalt äramainimiseks. On muidugi erandeid.

11. Eesti Draamateater: „Finis nihili“; Tallinna Linnateater: „Tšapajev ja Pustota“, „Et keegi mind valvaks; Vene teater: „Ivanov“; Rakvere Teater: „Suvekool“; „Ugala“: „Vend Aljoša“; Von Krahli Teater: „Stiil ehk mis on maailma nimi?“; R.A.A.A.M. Ühendus ja Viinistu kunstimuuseum: „Külmetava kunstniku portree“. MTÜ Lihtsad Lahendused ja AS Fix Ideed: „Relvad vastamisi“; „Vanemuine“: „Romeo ja Julia“; „Endla“: „Raimund“.

MARIS BALBAT:

1. Mart Kivastiku „Külmetava kunstniku portree”. Imponeeris autori söakus kujutada koomilises võtmes tegelikult ju pigem traagilise saatusega kunstniku elu, kõneldes näidendis samas vägagi olulistest asjadest.

Haarav ja samuti olulistest asjadest rääkiva oli Merle Karusoo „Eestisse sündinud” — hea ka lavastusena. (Millegipärast on sellele lavastusele meedias vähe tähelepanu pööratud — ka TMK lavastuste-nimekirjas teda polnud.)

Andrus Kivirähi „Romeo ja Julia” oli tekstina täiesti vaimustav — loetuna mõjuvam kui lavalt nähtuna-kuulduna.

Madis Kõivu „Finis nihili” tundus jäävat ta eelmiste lavalt nähtud näidendite varju.

2. Minu nähtuist Roland Topori „Talv laua all” Rakvere Teatris (jälle hea ka Üllar Saaremäe lavastusena).

Muidugi on põnev tõlkenäidend „Oodates Godot’i”, kuigi vahest mitte ootamatu. (Linnateatri lavastusena meie eelmiste „Godot’-ootamiste” reas tõsiseltvõetav, kuigi sügavale sööbinud muljet Petersoni „Godot’st” on raske ületada).

Pelevisini „Tšapajev ja Pustota” (Linnateatri) oli igatahes ootamatu!

3. Aleksander Eelmaa „Külmetava kunstniku portree” Viinistu kunstimuuseumi õuel. Hästi oli tabatud Kivastiku näidendi vaimu. Põnevad olid kõik näitlejatööd.

4. Liina Undi vaimukas ja asjakohane kujundus Urmas Vadi lavastusele „Kohtume trompetis!”.

Väga põnevalt mängis laguneva-remonditava maja atmosfäär kaasa Mati Undi Mrožekilavastusele „Kaunis vaade” Rakveres Michelli majas, Pikk tn 7 (mitte see maja, kus mängiti „Majahoidjaid!”).

5. On rõõm näha, kui 65-aastane näitlejanna teeb omamoodi come back’i, nagu see oli Ines Aruga, kes üllatas auditava peaosaga Rakvere Teatri „Dpinnimängus” (selle lavastuse esietendus jäi küll 2003. aasta aprilli, kuid teda mängiti tihedalt just vaadeldaval hooajal), samuti rolliga VAT Teatri lavastuses „Kohtume trompetis!” ning osatäitmisega „Vanalinnastudio” lavastustes „Linnud” ning „Ines ja Ines”.

6. Hendrik Toompere jr kahe jõulise ja põneva rolliga: Doktor Vaino Vahingu „Testamendis” Draamateatris (lavastaja Ingo Normet) ja Konrad Mägi „Külmetava kunstniku portrees”.

Ain Lutsepp Vladimirina „Godot’i”. Ro-

man Baskin Claudiusena „Theatrumi” „Hamletis”. Andres Ots Tšapajevina „Tšapajevis ja Pustotas”.

7. Lembit Eelmäe endise kolhoosiesimehena „Vanemuise” „Romeos ja Julias” (lavastaja Mati Unt). Aarne Üksküla ja Liina Vahtriku rollid „Külmetava kunstniku portrees”. Lembit Petersoni Isa vaim „Hamletis”.

8. Ei oska öelda. Iga teatri repertuaaris on nii kaalukamaid näidendeid kui ka meelelahutust. Draamateatri üheteistkümmest uuslavastusest on seitse algupärandid. Linnateatri hooaja seitsme lavastuse hulgas vaid üks eesti näidend. Neid erinevaid tendentse ei saa võrrelda abstraktselt, vaid ikka ainult lavastuste taset arvesse võttes.

Repertuaari jälgides tekib ka küsimus, kas „Vanemuine” on uue direktori käe all muutumas pigem muusikateatriks?

9. Selleks, et tajuda tendentse, peaks olema käinud festivalidel. Ei saa ju öelda, et lavastage nagu Nekrošius, nagu Fomenko, nagu Bergman. Nii et jään vastuse võlgu.

10. Rõõm, et noored dramaturgid ei väsi, vaid vastupidi, üllatavad. Ja et uusi lisandub (sel hooajal Urmas Vadi). Tegelikult ju lausa lavaline buum: näiteks olid novembrikuus Draamateatri lavalt Kivirähi näidendid viieteistkümmel õhtul! Vahest ehk Hugo Raudsepp on eesti lavadel kunagi nii menukas olnud, ainult et Kivirähk ei ole (õnneks) Raudsepp.

Tuleks vist jälle Šapiro lavastama kutsuda, et üle mitme-setme aja teatris midagi tõsiselt vapustavat näha.

11. „Eesti ballaadid”, „Suvekool”, „Orkestriproov”.

Nägemata on palju.

SVEN KARJA:

1. Madis Kõivu „Ennola”, Mati Undi „Stiil”. Kooliklassikast loomulikult ka Vaino Vahingu „Testament” ja „Suvekool”.

2. Tom Stoppardi „Utopia”, Lars Noréni „Öö on päeva ema”, Federico Fellini „Orkestriproov”.

3. Peeter Jalaka—Aki Suzuki—Tõnu Kaljuste „Eesti ballaadid” Soorinna külas, Mati Undi „Suvekool” Rakvere Teatril Karepal, Taago Tubina „Ennola” Võru Teatriateljees, Mati Undi „Stiil” Von Krahlis. Saša Pepeljajevi absoluutse apologeedina kahetsen, et ei jõudnud lavakooli „Kolmele öele”. Nagu näha, asetused geograafilisse ja (teatud määral ka) imaginaarsesse

perifeeriasse. Nn Broadway produktsioonist teritas tähelepanu Mart Kolditsa debüütlavastus „Tšapajev ja Pustota“.

4. Üha enam on jäänud silma Ann Lumiste kujundused („Meie linnake“, „Väike korstnapühkija“). Pille Jänese „Tšapajev ja Pustota“. Idee ja töömahu mastaapsuselt muidugi ka Kaspar Jancise „Alice imedemaal“ ning Jacqueline Quinni „Kolumats“.

5. Kais Adlas ja Marika Vaarik „Suvekoolis“, Mari Lill ja Harriet Toompere „Finis nihilis“, Liina Vahtrik ja Tiina Tauraitte „Stiilis“.

6. Peeter Tammearu „Jalta-mängus“, Alo Kõrve ja Jaan Rekkor lavastuses „Öö on päeva ema“, Üllar Saaremäe „Suvekoolis“, Allan Noormets, Rain Simmul, Marko Matvere ja Kalju Orro „Tšapajevis ja Pustotas“, Kalju Orro „Vend Aljoša“, Juhan Ulfsak, Erki Laur ja Taavi Eelmaa „Stiilis“.

7. Pirjo Levandi, Raivo E. Tamm „Orkestriproovis“, Margus Prangel lavastuses „Polkovnik lendab õhku“, Herardo Contreras „Ivanovis“ „Vend Aljoša“ naised: Leila Säälük, Kadri Lepp, Anne Valge, Kata-Riina Luide.

8. —

9. On olnud mõtteid sellel teemal...

10. Seoses „Vanalinnastuudio“ ümberprofileerumisega on mõtlemisainet andnud küsimus eesti teatri „peavoolu“ ja „alternatiivide“ vahekorrast. Ehk siis, kus hetkel see „peavool“ peaks voolama? Kas selle alla mahub näiteks mõni korrektset vormistatud „ajaproovile vastu pidanud“ maailmadraama esindustekst (Linnateatri „Oodates Godot“ d“, „Endla“ „Meie linnake“)? Või pigem probleemseid peresuhteid „ohutust“ kaugusest kompav, seriaalieteatiliselt olustikutäpne well-made (Draamateatri „Õhtusöök sõpradega“)? Või rahvusliku klassikavaramu ajastu- ja pieteeditruu esitus (sobiv näide lähiminevikust puudub)?

Aga kui defineerida „peavooluna“ hetkel „normaalse“ vaataja, „keskmise“ teenistuja kord kuus ette võetavat õhtutüüdit? Väljaspool metropoli teatavasti pole mõtet valikuvabadusest rääkida, nii „peavoolud“ kui ka „kõrval/salahoovused“ peavad sobima kõigile. Aga mis jääb üle Tallinnas? „Vanalinnastuudio“ pandi kinni, „Estonias“ on lallavad soomlased ja kõrisõlme kinni nõõriv „kõrgkultuur“, Von Krahlis nad oksendavad, „Theatrum“ on midagi nurgatagust, Draama liiga snoobitsev, Linnateatrisse ei saa piletit, Kanuti gild ei ole üldse teater ja muusikalidest on ka kopp ees. Kunagi oli Tallin-

nas vist eraldi Töölisteater? Ja tühja kah, igal õhtul on valida juba kahe-kolme kodumaise reality-saate vahel...

11. Paraku ikka veel „Theatrumi“ „Hamlet“. Linnateatri „Et keegi mind valvaks“. Lavakooli „Kolm öde“, „Tagasi Metuusala juurde“ ning „Valgelaev ja taevakäijad“.

ANDRES KEIL:

1. Ausasti üteldes, ega esimese hooga midagi ei tundugi. Teise hooga leiab. „Suvekool“ näiteks. „Boob teab“ muidugi ka. Aga see on pigem loomulik. Loogiliselt ebaloomulik seevastu on, et ENA näidendivõistlusel „Boobiga“ samaväärselt pärjatud Jaan Unduski „Quevedo“ jälle esimese hooga lavastamata jäi. See vahest ongi kõige märkimisväärsem.

Ja „Asjade seis“ on kategooria omaette. Liigitub tekstiareaalist sündmusemaale.

2. Jälle — nagu polegi. Kui, siis Pelevini „Tšapajev ja Pustota“. Idee järgi. Kesity—Wassermani „Lendas üle käopesa“ oleks ju võinud ka olla, aga, paraku polnud.

Ikkagi pean vastama nagu möödunudki aasta kohta — ma ootan seda põnevat. (Kuigi, mulle lumi oli valgem.)

3. EESTI BALLAADID.

4. Veljo Tormis (heh, muusikaline kujundus!?). Ning, taas kord nagu eelmisel aastal, Reet Ausa kostüümid. Samas lavastuses. Aga mitte ainult. Temaga samaväärsena Liina Undi ruumilahendused ja tegevusleitud Sadamateatri „Utoopilises“ bläkkpoks. (Millele lisandub järgmise aasta ankeeti mahtuv sama kunstniku samal põhjusel kiidetav lahendus samas „Salemi nõidade“ puhul.) Võrdsena kolmandaks Jacqueline Quinni „Kolumats“.

Selle koha pealt oli „täitsa nii“ aasta.

5. Katariina Lauk „Kolumatsis“.

6. Ma tõesti ei oska ütelda.

7. Võib-olla Indrek Taalmaa „Romeos ja Julia“? Kindlasti juba pärjatud Merle Jääger „Mesimehes“. (Oluline märkus. Kui ma eelmisel aastal vastasin, et kõik näitlejad, kes oma tööd südamega teevad, teevad seda hästi, siis nüüd ma arvan samamoodi. Proovisin lihtsalt kiiresti eredamaid elamusi silme eest läbi lasta. Nõnda jäi sõelale. See on kiire, emotsionaalne otsus.)

8. Jätkuvalt Rakvere Teater. Ka Von Krahl. Lisaks „Baltoscandal“. „Vanemuine“ on oma läbimõelduses läinud üle igasuguste kunstiliste piiride. Nagu ka Eesti Draamateater.

9. Suurem osa nähtud hea väliteatri ideedest ja suundumustest vääraks kaasamist. Siinne põld on selle koha pealt ahas ja aher. Muld, see-eest, ma olen veendunud, viljakas. Külvatagu seeme! Võetagu see vastu!

10. Nagu ka eelmise küsimuse puhul. Ma olen jooksvas kriitikas oma arvamust avaldanud. Küll aga on mul ankeedi koostaja(te)le järgmiseks aastaks ettepanek. Lülitatagu küsimusse number 4 kolmas amet — koreograaf, liikumisjuht. Aeg on küps. Õnneks.

11. Paraku läks mul sel suvel nõnda, et ma nägin küll palju, aga mitte olulist; ning nagu seekordne hooaeg meile (taas)kinnitas — ainult porsil sünnib luule, ainult võmmil võrsub suur idee.

„Suvekool“, „Pidusöök“, „Orkestriproov“, „Külmetava kunstniku portree“ on nägemata. Nagu ka „Valgelaev ja taevakäijad“ ja...

P. S. 12. Ma ei osanud seda ühegi punkti alla panna. Ma nägin kahetist, kahetasapinnalist teatrit Udriku laiul („Relvad vastamisi“). See, mida meile teatrina pakuti, polnud ju teab mis. Ent see, mis kokku sai, mitte et laiul on tore ja hobune tuleb metsas vastu. Vaid see, kuidas meile sõnum, idee, kokku võttes idee laiemalt, anti, on teatraalne. Väga heas mõttes. Kes mõistavad, need mõistavad. Ma'i oska paremini seletada.

ETERI KEKELIDZE:

1. Jakob Karu—Andrus Kivirähi—Tiit Ojasoo „Asjade seis“.

2. —

3. Hendrik Toompere „Pidusöök“, Mart Kolditsa „Tšapajev ja Pustota“, Nikolai Krutikovi „Ivanov“ ja Peeter Jalaka „Eesti ballaadid“.

4. Jevgeni Nikonorov („Ivanov“, Vene Draamateater); Pille Jänes („Tšapajev ja Pustota“) ning „Pidusöögi“ ruumilahendus.

5. Larissa Savankova („Ivanov“), Epp Eespäev („Vincent“), Anu Lamp („Oodates Godot' d“).

6. Velvo Väli („Pidusöök“), Alo Kõrve („Tšapajev ja Pustota“), Ain Lutsepp („Finis nihili“), Hendrik Toompere („Külmetava kunstniku portree“), Eduard Toman („Ivanov“), Aleksandr Ivaškevits („Toibel ja tema deemon“).

7. Ilja Nartov („Armuvürastus“ ja „Toibel ja tema deemon“), Peeter Rästas („Pidusöök“), Artjom Nassöbulin („Ivanov“).

8. —

9. —

10. Möödunud hooaeg rõõmustas minu arvates ainult lavastajadebüütidega (Mart Koldits ja Eva Klemets), aga üldiselt ei olnud kuigi ilmekas. Kõik huvitav sai alguse alles suve eel ja suvel. Kahtlemata tõuseb igas kategoorias eriliselt esile „Eesti ballaadid“ ja ära märkida tuleb Peeter Jalakas.

MADIS KOLK:

1. Mart Kivastiku „Külmetava kunstniku portree“ ja Urmas Lennuki „Boob teab“. Ka „Eesti ballaade“ saab ehk sellesse kategooriasse liigitada.

2. Viktor Pelevini — Mart Kolditsa „Tšapajev ja Pustota“ ning Thomas Vinterbergi — Mogens Rukovi — Bo hr Hanseni „Pidusöök“. Mõlemad ettevõtmised tõestasid end ka lavastustena, kuid märkimist vääriavad need just teatrirepertuaari rikastamisvahendite avardamise mõttes. Sageli võib küll teoreetiliselt aru saada, et teatrid püüdleavad ühe või teise dramaturgilise materjali mängukava kaasamisega sündmusväärtuse poole (selle taustal, kui palju on repertuaaris siiski üksnes „kohustuslikku kirjandust“, mis eeldatavasti justkui p e a k s mis tahes ajal ja igasuguse lavastaja käe all publikut kõnetama), kuid õnnestumise garantiiks on harva see, et näidend on tunnustatud mõnes teises kultuuriruumis aasta parimaks või selle sünoosisest saab mingitpidi välja lugeda sotsiaalselt olulist temaatikat. Mõlema eelnimetatud õnnestumise puhul on aga sümpaatne just lavastaja tuntav juuresolek töö igas järgus, materjalivalikust lavale jõudmiseni. Postmodernistliku kirjanduse „uusklassika“ ning „Dogma“ esteetikat manifesteeriva filmistsenaariumiga ei ole jäädud pelgalt neile eeldustele apelleerima, vaid on jõutud veenva lavaspetsiifilise ekvivalendini näitamaks, miks neid tekste just teatris peaks mängima. Välisdramaturgia lahtris tahaksin soovida lavastajatele rohkem dramatiseerimise-instseenierimise julgust.

3. Hendrik Toompere „Pidusöök“ ja Mart Kolditsa „Tšapajev ja Pustota“ (vt 2. punkt). Psühholoogilise teatri poole pealt Terttu Savola „Õõ on päeva ema“, kineetilise teatri vallast Christian Römeri „Kolumats“ ja Markus Zohneri „Kolumats“. Kõigi nende eripäriliste õnnestumiste iuhisnimetajaks on siiras ja teatri vahenditest lähtuv lõpuni minek, mis ei taotle händikäppi ega tugikarke väljastpoolt lavamaailma, see tähendab, nende reklaamtekstid ei saa olla

kunstiliselt veenvamad ja terviklikumad kui lavastused ise (viimast kohtab praeguses teatris siiski sageli).

4. Kunstnikutöödest Pille Jänes („Tšapajev ja Pustota“), muusikalisest kujundusest „Eriti Kurva Muusika Ansambel“ „Kolumatsis“, Tõnu Tepandi, Üllar Saaremäe ja ansambel „Streptococcus Pyogenes“ „Suvekoolis“ ning Evelin Pangil osatäitmine „Vaikse Hääle tõusus ja languses“. Mõlemad kategooriad eraldi võetuna Vene teatri „Ivanovis“. Audiovisuaalse tervikuna „Eesti ballaadid“.

5. Epp Eespäev („Õõ on päeva ema“ ja „Vincent“), Katariina Lauk („Kolumats“ ja „Kalevi-poeg“).

6. Jaan Rekkor („Õõ on päeva ema“); Andres Ots („Tšapajev ja Pustota“).

7. Evelin Pang („Vincent“ ja „Boob teab“, isehoiu, kuiõrd on viimane kõrvalosa); Lembit Peterson („Hamlet“); Allan Noormets („Tšapajev ja Pustota“); Tõnu Tepandi ja Kais Adlas („Suvekool“); Peeter Rästas („Pidusöökk“).

8. Sellest hooajast ei oska ühtki teatrit ülekaalukaks eeskujuks tuua. Rõõmu teeb, et Vene Draamateater püüab laiendada sihtgruppi. Läbi mõeldud oli ka nii institutsionaalsete teatrite kui ka projektide suvine repertuaar. Ehk kogub see impulssi jõudu ja rikastab ka uue hooaja statistikaari.

9. Kuna meil üle aarte ei aja vist küll üheski teatrilaaadis, tuleks olla avatud kõigele, kuid seejuures endale aru andes, millistel ideedel ja suundumustel on reaalne juurdumispotentsiaal, ehk siis, prioriteediks peaks olema mõjude integreerimine, mitte assimileerumine. Ka eeskujude andvad välismõjud (olgu see kas või palju kiidetud leedu teater) on veenvad tänu sellele, et lavaline kujund kasvab välja läbitunnetatud etnilisest identiteedist, mitte ei ripu selle küljes välise aksessuaarina. Ma ei taha väita, et eesti teatris ei ole probleeme väljapoole pööratud avatusega, kuid veel enam näib neid olevat just sise- ja välis- suunatud enesetunnetusega, keskpunkti ja selgroo asukoha kindlaks määramisega. Levinud on väide, et eesti näitleja on paremas vormis kui lavastaja ja sellega võib teatud piirini nõustuda, kuid millest kõnelevad sel juhul siis mitmedki lavalised näited, kus olemuslikult võõra (olgu põhjuseks siis sisemine tõrge ja vastuseis või lihtsalt vähesest prooviajast ja muudest olmelistest teguritest tingitud raskused ühise keele leidmisel) repüüilise või dramaturgilise kontseptsiooni haardes minetab eesti näitleja ka oma es-

mased kutseoskused, mis mõnes teises lavastuses teda alt ei vea? Meenutagem, et eesti teatri suhtes ei ole värskendavate hoojustena mõjunud ju sugugi mitte ainult piire ja kaanoneid purustav eksperimentaalsus, vaid ka näiteks küllaltki alalhoidlik ja traditsiooniline, kuid see-eest selle traditsiooni kõiki võimalusi sajabprotsendilisel lahti mängiv Kama Ginkase teater. Võib-olla kutsuda Eestisse küll senisest rohkem välislavastajaid, kuid osa neist mitte lavastama (esiteks on see kulukas, kuna sageli on neil kaasas ka oma kunstnikud ja heliloojad, teiseks ei ole tulemus pahatihti rikastav süst eesti teatrimõttele, vaid tülikas ballast mängukavas), vaid koolitusi läbi viima. Laieneks sisuline töö väliskontaktide kaudu, kuid õppimise ja omandamise tingimused oleksid soodsamad ning tulemuseks võib-olla pikemas perspektiivis sisukam teater kui lihtsalt kõigile arusaamatu eesmärgiga realavastused küllalislavastaja käe all.

10. Praeguses teatris oleks ehk ühine soov nii teatri tegijatele kui ka sellest kirjutajatele: rohkem „pragmaatilist idealismi“! „Pragmaatilisus“ tähendaks käesoleval juhul täit arusaamist nüüdsest kultuurisituatsioonist ja enda asendist selles (see tähendab, mitte raisata energiat nostalgiks ja unistamiseks ning mitte näha olemasolevat ka hullemana, kui see on) ning „idealism“ seda, et olles olukorra kõigi puuduste ja voojustega omaks võtnud, suunata oma tegevistesse, olgu see siis lavastus või kriitilise mõtte avaldus, ikkagi nii palju positiivset energiat, „nagu oleks see viimane“, kui nüüd klüüsegaga lagedale tulla. Vahetevahel tundub, et palju auru läheb selle kirjeldamisele, mida kõike teeks, kui oleks nii- või teistsugused võimalused. Samas on kultuuri- ja meediakeskkond niigi küllastunud, õhk on paks ja igasugune nihilism ning millegi taganutmise teeb seda vaid paksemaks. Kui iga teatripraktik suudab aga kesken- duda teadmisele, et hetkel on tal käes (küünuliselt ja pragmaatiliselt väljendudes) just selline „ühik“ lavastust ning kirjutajal just selline „ühik“ leheruumi, ning kui need eeldused kammitsevad, tuleb püüda need „üle kavaldada“, ratsionaalsemalt ära kasutada või topelt kodeerida, siis lükkab selline eesmärgipärane tegevus ka tuleviku tarbeks õhku ja keskkonda puhtamaks. Käibefraas: „et vaenlast võita, tuleb teda tunda“ kehtib ka kapitalistlikus Eestis.

11. „Et keegi mind valvaks“, „Libahunt“, „Raimund“, „Kunksmoor“.

GERDA KORDEMETS:

1. Madis Kõivu „Finis nihili”, Mart Kivastiku „Külmetava kunstniku portree”; „Valgelaev ja taevakäijad”.
2. Hristo Boytchevi „Polkovnik lendab õhku”, Federico Fellini „Orkestriproov”, Tom Stoppardi „Utopia”.
3. „Valgelaev ja taevakäijad” (Anne Türrpu), „Finis nihili” (Priit Pedajas).
4. Muusikaline kujundus: Rivo Laasi ja „Eriti Kurva Muusika Ansambel” („Kolumats”, VAT Teater); „Streptococcus Pyogenes” („Suvekool”, Rakvere Teater).
Kunstnikutöö: Liina Tepand („Valgelaev ja taevakäijad”, EMA Kõrgem Lavakunstikool); Pille Jänes („Naine valges”, Eesti Draamateater).
5. Evelin Pang („Vaikse Hääle tõus ja langus”, „Vanalinnastuudio”); Mirtel Pohla („Naine valges”, Eesti Draamateater).
6. Üllar Saaremäe („Suvekool”, Rakvere Teater); Jaan Rekkor („Õõ on päeva ema”, Tallinna Linnateater); Hannes Kaljujärvi („Lendas üle käopesa”, „Vanemuine”); Aleksander Eelmaa („Ratsukäik”, Saueaugu Teatritalu); Ain Lutsepp („Finis nihili”, Eesti Draamateater).
7. Tiit Sukk („Naine valges”, Eesti Draamateater); Margus Prangel („Polkovnik lendab õhku”, Eesti Draamateater); Andrus Vaarik („Uus jõuluvana”, Eesti Draamateater); Harriet Toompere („Finis nihili”, Eesti Draamateater).
8. —
9. —
10. —
11. Kahjuks paljud, olulisimad neist (teiste jutude põhjal) „Eesti ballaadid”, „Et keegi mind valvaks”, „Külmetava kunstniku portree”, „Mesimees”...

KRIITILINE ÜHENDUS EVA4:¹

1. „Eesti ballaadid” avastasid eesti ballaadide ning laiema meie rahvaluule dramaturgilise alge ja teatraalsuse. Lavastuses domineeriv naisvaatepunkt tõestas feministliku maailmavaate algupärase olemuslikkust meie kultuuris. „Asjade seis” lõi platsi puhtaks (vrd Res Publica) uue sotsiaalse teatri tulekuks, nii et Kivirähi „Romeo ja Julia” Undi tõlgenduses jäi soft’iks ökopornoks. Undi „Stiil” mõjus stiilidepuhta

¹ Ester Võsu ja Anneli Saro.

stiiliharjutusena. Märkimisväärne on Andrus Kivirähi — Timo Steineri lühiooper „Kosjas”, kuna uued eesti ooperid on „Estonia” laval harvad külalised.

Vaino Vahingu „Testamendi” lavale jõudmist võiks võrrelda „Whitesnake’i” kontserdiga, mis kohtus oma fännidega liiga hilja. Kõivu tekstide kanoniseeritud tõlgendused on muutunud eesti kultuurimaastikul möödaviiksatavateks verstapostideks.

2. Kollektiivne looming (H. Hoffmann—J. Crouch—P. McDermott—The Tiger Lillies) „Kolumats” mõjus prohvetlikult: hoiatas laste ja olmeõnnetuste eest (kriminaalpreventsioon!) ning kujunes ühekordseks süstlaks muusikalisõltlastele. Christine Brückneri „Pahased naiste pahased kõned” Margus Kasterpalu paraku literatuursevõitu tõlgenduses oli värskendav pilk lääne kultuuri mütologiseeritud naiskangelastele. Üldpilt aga kurb, mängitakse ikka täispan-gale ehk tuntud nimedele.

3. Konkurentsituul parim Peeter Jalaka — Aki Suzuki — Tõnu Kaljuste „Eesti ballaadid”, kus täiuselähedased olid kõik lavastuse elemendid. Undi „Stiil” rokkis täiega. VAT Teatri „Kalevi-poeg” tsementeeris eesti identiteedi alustalasid. Kõigi nimetatud lavastuste puhul tuleb esile tõsta ka kunstnikutööd ja trupi sünergia. Huvitavaid lavastusi oli õnneks rohkem. „Asjade seis” tekitas väga tugevat sotsiaalset energiat saalis ning teatriringkondades, trupp avaldas muljet oma entusiasmiga. Kõige huvitavam halb lavastus oli Tiit Palu „Raimund”.

4. Viimaste aastate parim kunstnikutöö eesti teatris oli Kaspar Jancise „Alice imedemaal”. „Eesti ballaadide” ürgjõuline lavakujundus sööbis silmapõhjadesse. Riina Degtjarenko kujundus ja kostüümid lavastustes „Vigased pruudid” ennustavad talle kõrget lendu.

5. Mari Lill ja Maria Avõjuško „Finis nihilis”, Angelika Mikk „Sinjoor Bruschinos”, Merle Jääger „Mesimehes”, Kersti Heinloo „Romeos ja Julia”, Kais Adlas ja Marika Vaarik „Suvekoolis”.

6. Aleksander Eelmaa ja Roman Baskin „Hamletis”, Hendrik Toompere jr „Testamendis”, Ago Roo ja Argo Aadli „Tšapajevis ja Pustotat”, Aare Saal „Sevilla habemeajajas”.

7. Gert Raudsep „Dekameronis”, Raimo Pass „Külmetava kunstniku portrees”.

8. Von Krahli Teater.

9. Kõigepealt tuleb muidugi meelde tuletada, et need, kes rahvuslikku iseolemist ja omapära

kalliks peavad, ei tohiks küll välismaad järgi ahvida. Küsimusele siiski vastata püüdes peab tõdema, et eesti teatris valitseb jätkuvalt visuaalsuse defitsiit. Visioonide teater (näit Wilsoni, Lepage'i lavastused) parandaks kindlasti meie kodumaise teatri sugupuud. Selle laadi esindaja oli ka „Eesti ballaadid“, mis oma kunstilise jõu, taseme ja külluslikkusega kuulub kindlasti maailmateatrisse. Sellele vastanduv argi(päeva)ne teater paistab igal pool maailmas silma oma ideeväguse, viimistlematuse ja energiapuudusega.

10. Protestantlik eetika ja kapitalismi vaim ümbritseva konsumeristliku hulluse vahutavas kastmes — see kurvastab kõige rohkem. Samas rõõmustab ja hämmastab, et nendes tingimustes tehakse ikka veel esteetilist naudingut pakkuvat teatrit! Asjade seis eesti teatris tundus ankeeti täitma asudes masendavavõitu, lõpetades aga tõesime eneselegi üllatuseks, kui palju tekste, rolle ja lavastusi siiski esiletõstmist väärised. Muusikalilavastusi (v.a „Jesus Christ Superstar“, ja sedagi pigem religioossetel kaalutlustel) ei lubanud meil vaadata vasakpoolsed vaated. Me keeldume jätkuvalt allumast Eestit haaranud konsumeristlikule propagandale!

11. Näha oleks tahtnud „Orkestriproovi“ Roman Baskini lavastuses ja Hendrik Toompere jr „Pidusööki“.

PIRET KRUUSPERE:

1. Jakob Karu — Andrus Kivirähi — Tiit Ojaso „Asjade seis“ (st just nimelt teatriveersioonina). Madis Kõivu „Finis nihili“. Üldpildis väärrib tähelepanu Urmas Lennuki lennukus, ja teisalt eesti teatri taaspöördumine Vaino Vahingu draamaloomingu poole.

2. Põnevaim ja ootamatuim oli ilmselt Viktor Pelevini „Tšapajevi ja Pustota“ dramaturgiliselt intrigeeriv lavaversioon Mart Kolditsalt. Kahetsen, et ei jõudnud näha Tom Stoppardi „Utopiat“. Väga sümpaatse draamatekstina mõjus Frank McGuinnessi „Et keegi mind valvaks“.

3. Mulle läksid sel hooajal enim korda Tiit Ojaso „Asjade seisu“ ühiskondlik sensitiivsus ja teravus, samuti tugevad debüüdid Eva Klemetsilt („Et keegi mind valvaks“) ja Mart Kolditsalt („Tšapajev ja Pustota“). Oma teravikkusega võlus Mati Undi „Romeo ja Julia“.

Mainiksin hea sõnaga veel Priit Pedajase „Finis nihilit“, Lembit Petersoni „Hamletit“

„Theatrumis“, Saša Pepeljajevi „Kolme öde“ lavakooli tudengitega, Roman Baskini „Orkestriproovi“ ja Tormise—Kaljuste—Jalaka—Suzuki „Eesti ballaade“.

4. Muusikalise kujunduse poolelt: Riina Roose („Et keegi mind valvaks“).

Muusikast veel — siin on ilmselt sobiv koht tõsta esile Liina Vahtrikut ja Priit Pedajast „Eesti ballaadidest“!

Kunstnikutöödest: Pille Jänes („Tšapajev ja Pustota“, „Finis nihili“); Lilja Blumenfeld („Hamlet“) ja Aime Unt („Oodates Godot'd“). 5.—6. Kõige põnevam ja meisterlikum partnerlus: Anu Lamp ja Ain Lutsepp („Oodates Godot'd“).

5. Mari Lill, Maria Avdjuško (mõlemad — „Finis nihili“).

6. Ain Lutsepp (lisaks eelmainitule professor „Finis nihilis“); Argo Aadli („Et keegi mind valvaks“, „Tšapajev ja Pustota“); Andres Ots („Tšapajev ja Pustota“); Lembit Peterson (Isa vaim ja Esimene näitleja „Hamletis“); Hendrik Toompere jr (Konrad Mägi „Külmetava kunstniku portrees“).

7. Mait Malmsten („Finis nihili“), Aivar Tommingas („Romeo ja Julia“); Raimo Pass („Külmetava kunstniku portree“).

8. —

9. —

10. Kuhu rubriiki paigutada kummardus Merle Karusoole jätkuva missioonitundlikkuse eest (projekt „Eestisse sündinud“)?

Suvelavastusteni, st nende esituspaikadeni jõudmise raskustest Mihkel Muut „Sirbis“ juba kord kirjutas — igapäev pole (paraku? või õnneks veel?) autot ja olgu kiidetud Looduse omnibuss, kes sel suvel ka seesugustele teatrihuvilistele nii mõnelgi korral appi asus!

Meie repertuaaripildis on mu meelest kahetsusväärsest vähe lähinaabrite dramaturgiat, seetõttu on seda kurvem, et lätlanna Inga Abele „Tumedate hirvede“ lavastuse näol „Endlas“ oli tegemist ebaõnnestumisega.

11. Taas piinlikult palju, teiste hulgas „Stiil“, „Suvekool“, „Boob teab“, „Jalta-mäng“, „Meie linnake“, „Kalevipoeg“...

ANDRES LAASIK:

1. Andrus Kivirähi „Romeo ja Julia“.

2. Thomas Vinterbergi — Mogens Rukovi — Bo hr Hanseni „Pidusööki“, Hristo Boytchevi „Polkovnik lendab õhku“, Viktor Pelevini „Tša-

pajev ja Pustota”.

3. „Theatrumi” „Hamlet”.

4. Jäi meelde, kuidas Evelin Pang lõi „Vaikse Hääle tõusu ja languse” jaoks vajaliku muusikalise rea (koos abijõududega).

5. Riskides olla ebaõiglane, jätaksin nimetamata, sest pole praeguses eesti teatris naise suurt draamat ega ka komöödiat...

6. Marius Petersoni õigustatud julgus tulla välja Hamletina väärrib esiletoomist.

7. „Pidusöögi” kõrvalosad, mis osutusid peaosadest tugevamaks.

8. Ei tahaks neid teatreid, mida varem selle küsimuse puhul nimetatud, enam nimetada, uusi pole juurde tulnud.

9. Puudu on saksa teatri missioonitundest. Kuid seda ei saa üle võtta või kohendada.

10. Ütleksin välja ühe ebapopulaarse mõtte. Vaadates vanu, uusi ja tõenäolisi tulevase arenguid, tundub, et teatrikunst põlvib ühiskonnalt palju tähelepanu, millega kaasnevad suhteliselt head võimalused teha teatrit. Ka head teatrit. Usun, et teatri käekäik on praegu rohkem tegijate kätes, kui seda arvatakse. Ja võimalused sisulisi probleeme lahendada. Sest ega hea võim mõistagi muud suuda, kui maju remontida, mida ju tehaksegi...

11. Ikka palju on.

REET NEIMAR:

1. Andrus Kivirähi „Romeo ja Julia”? Vaimukus võimendus kahekordeks vist eeskätt seetõttu, et nägin Mati Undi lavastust uue hooaja algul, kui Draamateatri „Julia” ja „Kits” olid juba esietendunud, ning nüüd mõjus Kivirähk Undi kastmes nende kahe paroodiana, mis ta algselt ju polnud.

2. Tom Stoppardi „Utopia”. Vajab eesti teatri jaoks alles avastamist.

3. Minu jaoks suursündmust ei olnud. Tugevaim lavastus? Tugevaim, omapäraneim ja isepäisem, kuid mitte kuulus lavastus: Jaan Toominga „Tagasi Metuusala juurde” viimane osa lavakunstkooli XXI lennuga. Shaw’ teksti mõtestava intellektuaalse teatrina üsna erinev meie ülejäänud teatripildist. Kahju, et nii vähesed nägid. Saša Pepeljajevi performance „Kolme õe” teemadel sama seltskonnaga oli kõige väärtuslikum just „Metuusala” kontrastse järjena, osana õppeprotsessist. Muidu ka põnev vaadata, kui tunned liikumisteatris ära Tšehhovi repliike ja teemasid, kui mäletad teksti peast. Aga kui ei

mäleta? Siis läks paratamatult palju tähendusi ja motiive kaduma, tundus lihtsalt üks tore ülemaja-sürr? Sümpaatne üllatus oli Eva Klemetsi debüütlavastus „Et keegi mind valvaks” Köismäe tornis. Huwiga jälgisin Kaarin Raidi „Vend Aljošat” (mõned küsitavused seoses nimiosaga saavad siin alguse omaaegselt Rozovi dramatiseringust — „Vendi Karamazoveid” pole selle põhjal kuidagi võimalik lavale tuua).

4. „Valgelaev ja taevakäijad” Albu mõisa aidas, in corpore. Kunstnik Liina Tepand ja lavastaja Anne Tüرنpu olid loonud nii ruumilis-funktsionaalselt kui ka heliliselt sugestiivse folkloorse tervikmaailma (rahvalaulu eestvedajad Anne Tüرنpu ja Ingrid Vaher). Kujundlikust ja atraktiivsest tervikust kasvasid aeg-ajalt välja isikustatud laulvate näitlejate soolokohad. Polnud hetkekski igav, nagu minul isiklikult oli päris sagedasti „Eesti ballaadidel”, mille visuaalset suurejoonelisusust ei saa muidugi eitada. Kuid tüdinen kiiresti teatrist, milles niisugustel kategooriatel nagu näitleja isikupäralt ja näitleja meisterlikkusel pole tähtsust, kus võiks homme hästitreenuid esitajad välja vahetada teiste samasuguste vastu, ja midagi ei muutuks.

5.—6. Lemmikpaar hooajal: Anu Lamp ja Ain Lutsepp (Estragon ja Vladimir), „Oodates Godot’ d”. Haruldaset tundlik partnerlus, tõlgendusuuksusest tekkivad uued avastamisrõõmud tuntud dialoogide tagamaades ja situatsioonilises kontekstis. Imestan, et see mitte just igapäevane võimalus näha koos mängimas neid kahte eri teatri esinäitlejat, ei tõusnud meie teatrielu suunavas pressis ega teatri enda reklaamiski suursündmuseks. Mida me küll väärtustame?! Just duetina tahan märkida ka Kersti Heinlood ja Tambet Tuisku Mati Undi „Romeos ja Julia”. Selle loo päästab võimalikust niilbusest ja võikusest eelkõige peategelaspäari siiras rikkumatus ja tugev professionaalsus ühtaegu. Mees- test Linnateatri trio Köismäe tornist — „Et keegi mind valvaks”: Rain Simmul, Indrek Sammul, Argo Aadli. Suurroll — Hendrik Toompere intensiivne, tragifarsi panris Konrad Mägi, läbi paistev karakter ja ühtlasi atraktiivselt tinglik üldistus („Külmetava kunstniku portree” Viinistul). Ja veel üks kunstnik — seekord noore näitleja tubliduse märgina: Alo Kõrve nimiosaline „Vincentis”, viimases vaatuses üsna rabav. Martin Veinmanni üllatuslikult mitmekesine rolligalerii lavastuses „1+1”. Naistest mõjuvaim — Epp Eespäeva sügav ja täpne roll „Vincentis”.

7. Kaie Mihkelson, Roman Baskin, Aleksander Eelmaa ja primus inter pares Lembit Peterson ise „Hamletis“. Lembit Ulfsak ja Mait Malms-ten („Finis nihili“); Aivar Tommingas („Romeo ja Julia“); Allan Noormets („Tšapajev ja Pustota“). Noortest Kadri Lepp ja Erni Kask („Vend Aljoša“) ning Evelin Pang („Vincent“). Mikk Mikiveri põgus ilmumine esmakordselt pärast haigust ühte episoodi „Külmetava kunstniku“ etenduses oli mulle oluline sündmus. Tundus, et paljudele. Publik pidas hinge kinni.

8. Parim komplekt oli seekord lavakunstikoolil (mitte ainult pedagoogiliselt — ülesannete ja teatrilaadide mitmekesisus —, vaid minu mee-lest ka võrdluses kutseliste teatritega): „Utoopia“, „Asjade seis“, „Tagasi Metuusala juurde“, „Pepeljajevi „Kolme õe“ variatsioonid ja su-vel lisaiüllatusena „Valgelaev ja taevakäijad“.

9. Kõigest on puudu. Nagu alati. Aga kopeeri-mine pole väljapääs. Ma ei tea, kas terav sotsiaal-ne teater saksa või vene moodi meile otseselt so-biks, aga oma sotsiaalsest teatrist jääb puudu küll, täpsemalt — teatritegijate huvist, empa-tiivõimest ümbritseva sootsiumi suhtes. Vis-suaalsus, kehakeel, kujundite mängulisus ja märgilisus, muutuvad tähendused ei välista mujal maailmas tihti sõnumiselgust. Meil sageli nagu välistaksid. Aga samas kohtab väga napilt ka õiget psühholoogilist teatrit, eriti põimituna täpse ja tegevusliku kujundikeelega. Ka kaasaeg-set tantsuteatrit on maailmas mitut tüüpi, Ees-tis domineerib üks suund ja meediast jääb mulje, et teistsugust nüüdistantsu polegi olemas. Muu teatri osas, vastupidi, püütakse sageli kujundada arvamust, et meie siin oleme kohutavalt ajast maha jäänud. Vahel mõtlen, et võib-olla on meil hoopiski suuri andeid vähe. Andekas vaatab tei-si, õpib ja paneb tähele, aga ta loov mõte liigub vaatamisel juba oma rada, genereerib uusi ideid, kõik modifitseerub. Ta tuleb koju ja alustab uuesti nullist, sünnib originaallooming. Teised tegijad käivad vaatamas, korjavad ja koguvad ning jätavad meelde. Kodus nad jäljendavad, kombineerivad, püüavad või oskavad tabada trendi. Vahel üritavad konstrueerida lavastust loetud teooriate põhjal. Vahel on ameti hästi ära õppinud. Kuni neist paremaid pole, on nad kõik vajalikud. Aga ärgem otsigem vaatlejatena nii-palju uusi ideid ja suundumusi, vaid hinnakem talenti ja originaalset mõtet.

10. Tagasi hooaja juurde. Hakkasin väga armas-tama poolt (!) „Godot“-lavastust, põhitegelaste suhtlustasandit; teise paari puhul vist Jaanus

Rohumaa idee meeste-naiste rollidest päriselt tööle ei hakanud. Üldse jäi minu meelest rida sümpaatseid lavastusi nagu poolele teele — „Hamlet“, „Pidusöök“, „Vincent“, „Külmetava kunstniku portree“, „Orkestriproov“, „Tšapa-jev ja Pustota“, „Asjade seis“, „Finis nihili“. Ajapuudus? Oskuste puudus? Tahtepuudus? „Selle koosseisuga paremini ei saa“?

11. Pole kahjuks kursis: „Kunksmoor ja kapten Trumm“, „Polkovnik lendab õhku“, VAT Teatri „Kalevipoeg“ ja Vene teatri „Ivanoo“. Oleksin tahtnud tingimata näha ka „Kaunist vaadet“ Rakveres ja „Kilki koldel“, „Kuut tegelast auto-rit otsimas“ (Viljandi Kultuuriakadeemia üli-õpilastega) Pärnus. Loobunud olen kogu muusi-kaliärist. Suvel käisin etendustel palju, aga ikka-gi jäid veel nägemata „Suvekool“, „Latern“, „Relvad vastamisi“ Udriku laiul ja „Libahunt“ Lihulas.

ENE PAAVER:

1. Märkimisväärne on teravpilt ise, see, et hea eesti dramaturgia spekter on nii lai: mitmekihili-ne ja keerukas filosoofiline suurteos ja elus noor-tenäidend; müütiline ajalookäsitlus ja terane tä-napäevakomöödia; publitsistika ja elegantne stiil-inäng. Mart Kivastiku „Külmetava kunstniku portree“; Veljo Tormise „Eesti ballaadid“; Mati Undi „Stiil ehk mis on maailma nimi?“; Urmas Lennuki „Ellumõistetud“; Mihkel Ulmani — Jussi Niilekselä „Taksojuhid“; Jakob Karu — Andrus Kivirähi — Tiit Ojasoo „Asjade seis“; Andrus Kivirähi „Uus jõuluvana“; Madis Kõivu „Finis nihili“.

2. Viktor Pelevini — Mart Kolditsa „Tšapajev ja Pustota“; Thomas Vinterbergi — Mogens Rukovi — Bo hr Hanseni „Pidusöök“; Federico Fellini „Orkestriproov“; Sùawomir Mrožeki „Kaunis vaade“; Franz Xaver Kroetzi „Tavalis-ed inimesed kaks ehk inimene Meier“; Hristo Boytchevi „Polkovnik lendab õhku“; Inga Abele „Tumedad hirved“.

3. Mitu olulist lavastust on kahjuks nägemata, kuid nähtutest Peeter Jalaka lavastatud Veljo Tormise „Eesti ballaadid“.

4. Veljo Tormise „Eesti ballaadid“ — kostüü-mikunstnik Reet Aus, lavakujundus Reet Aus, Peeter Jalakas, Enar Tarmo; Liina Unt („Testa-ment“, Eesti Draamateater); Pille Jänes („Tša-pajev ja Pustota“, Tallinna Linnateater).

5. —

6. Hendrik Toompere jr („Külmetava kunstni-

ku portree"); Rain Simmul, Argo Aadli, Indrek Sammul („Et keegi mind valvaks”).

7. Pirjo Levandi („Orkestriproov”); Merle Jääger („Mesimees”); Kivirähi ühe monoloogi esitajana Mirtel Pohla („Asjade seis”).

8. —

9. Loodan, et eesti lasteteatrisse ilmub senisest rohkem (lisaks Merle Karusoo tegevusele) sotsiaalset tundlikkust, et teater pöördub lapse identiteediprobleemide ja sotsiaalse kogemuse poole, kõnetab teda tõsiselt, dialoogi partnerina, mitte aga meelelahutuse tarbijana.

10. —

11. „Pidusöök”, „Hamlet”, „Dekameron ehk mea culpa”, „Öö on päeva ema”, „Suvekool”, „Stiil ehk mis on maailma nimi?”.

PILLE-RIINI PURJE:

1. Madis Kõivu „Finis nihili”.

2. Kärbeteta „Hamlet” „Theatrumis”. Viktor Pelevini „Tšapajev ja Pustota” teatrilaval. Tom Stoppardi „Utopia” (I osa). Roland Topori „Talv laua all”. Hristo Boytchevi „Polkoonik lendab õhku”.

3. Ei ole minu silmis absoluutset liidrit, küll aga mitu tunnustuseväärilist lavastust. Lembit Petersoni „Hamlet” (süüivimisõime); Mati Undi „Suvekool” (jõuline tragikoomika); Priit Pedajase „Finis nihili” (avar kujutluste ruum); Kaarin Raidi „Vend Aljoša” (hoolivus ja headus); Üllar Saaremäe „Talv laua all” (uudne otsingutasand lavastaja teel); Hendrik Toompere jr „Polkoonik lendab õhku” (maailma hulluse loov peegeldus); Taago Tubina „Ennola” (Enno ja Kõivu vaimuilmade salapärase ühtesulatamine); Andres Dvinjaninovi „Grease” (juba tüütuks muutuva muusikalipanri vaimukas ja hoogne allutamine). Paljutootavad debüüdid: Eva Klemets („Et keegi mind valvaks”), Mart Koldits („Tšapajev ja Pustota”). Huvitav koosmõju tekkis lavakate XXI lennu lõputöödest (Tiit Ojasoo „Asjade seis”, Anne Türrpu „Valgelaev ja taevakäijad”, Jaan Toominga „Tagasi Metuusala juurde”, Saša Pepeljajevi „Kolm öde” jt).

4. Kunstnikutöö: Lilja Blumenfeld — „Hamlet”; Mihkel Ehala — „Vend Aljoša”; Pille Jänes „Finis nihili”, „Tšapajev ja Pustota”; Kristi Leppik — „Talv laua all”; Liina Tepand — „Valgelaev ja taevakäijad”; Ervin Öunapuu — „Polkoonik lendab õhku”. Vahvad muusikalised kujundused seostuvad elava musitseerimisega:

„Suvekool”, „Kolumats”, „80 päevaga ümber maailma”.

5. Mari Lill — Ema, Harriet Toompere — Tiiu („Finis nihili”); Lii Tedre — Nadine („Tumedad hirved”). Marika Vaarik — Ema, Kais Adlas — Elviira („Suvekool”).

6. Roman Baskin — Claudius („Hamlet”). Ain Lutsepp — Professor („Finis nihili”). Üllar Saaremäe — Poeg („Suvekool”).

7. Annan endale aru pea- ja kõrvalosade suhtelisusest... Lembit Peterson — Isa vaim ja Esimene näitleja, Aleksander Eelmaa — Polonius („Hamlet”); Tõnis Mägi — Klaas („Thijl Ulenspiegel”); Tõnu Tepandi — Äi („Suvekool”); Merle Jääger — Mercy Lott („Mesimees”); Allan Noormets — Koljan, Argo Aadli — Serdjuk („Tšapajev ja Pustota”); Maria Avdjuško — Lea, Guido Kangur — Goldberg, Mait Malmsten — Benzo-Benozzo, Lembit Ulf-sak — Uudo („Finis nihili”); Jaan Rekkor — August Dranberg („Tumedad hirved”); Jüri Lumiste — Antal („Mustlaslaager läheb taevasse”); Evelin Pang — Rizzo („Grease”); Raimo Riiutel — Leo Tyler („Mänguplaan”); Janek Joost — Ruckly („Lendas üle käopesa”); Kadri Lepp — Liisa, Tanel Ingi — Iljuša, Erni Kask — Krassotkin ja kõik teised osalised („Vend Aljoša” kui ansambllavastus). Ja tõelised sürris-kõrvalosad: Ott Aardam — Widell („Lõika maha ja lase jalga”); Janek Vadi ja Margus Stalte — teenrid („Pidusöök”).

8. Omanäolised, erksa vaimuga nähtused on Von Krahli Teater ja VAT Teater.

9. —

10. —

11. „Ivanov”, „Külmetava kunstniku portree”, „Relvad vastamisi” ja veel mõned.

JAAK RÄHESOO:

Olen täielikult näinud ainult „Vanemuise” kava, kust sel hooajal tõstaksin rõhutatumalt esile muusikali „Viiuldaja katusel” (lavastaja Vahur Keller) ja kaugema külalise Matteo Molese tantsuetenduse „Outbound”. Kõikjal mujalt on nähtud ainult üksikuid asju, nii et „nägemata lavastuste” rubriigis tasub nimetada vist üksnes „Theatrumi” mitmeti kiidetud ja auhinnatud „Hamletit”, muu loetlemine läheks liiga pikaks. Täiesti nägemata jäi (peale Emajõe Suveteatri keskpärase „Mustlaslaager läheb taevasse”) kogu kirju suvine näitemängundus. Nõnda ei saa ma mingeid esikohti kuskil liigis jagada, vaid

mainin ainult üht-teist meeldejäänut. Hooaja põnevaim sõnalavaelamus oli mulle Linnateatris tehtud Viktor Pelevini „Tšapajev ja Pustota” (lavastaja Mart Koldits). Veel saaksid suuremaid või väiksemaid huvipunkte Draamateatris Vaino Vahingu „Testament” (lavastaja Ingo Normet), tudengitöö „Asjade seis” (lavastaja Tiit Ojasoo), Madis Kõivu „Finis nihili” (lavastaja Priit Pedajas), Linnateatris Samuel Becketti „Oodates Godot’ d” (lavastaja Jaanus Rohumaa), Nukuteatris Aino Perviku „Kunskmoor” (lavastaja Andres Dvinjaninov), „Vanemuises” Andrus Kivirähi „Romeo ja Julia” (lavastaja Mati Unt), „Endlas” Tiit Palu „Raimund”, projektitööna Federico Fellini „Orkestriproov” (lavastaja Roman Baskin, nähtud „Vanemuise” kontserdimajas).

Sotsiaalse teatri nõrkust on kurtnud juba paljud. Teisel skaalal võttes on viimase tosina aasta teatrivõidud tulnud peamiselt „soojemas” tundeteatris (eeskätt Priit Pedajase ja Elmo Nüganeni lavastused). Tasakaaluks tahaks nüüd „külmemat” mõteteatrit. Seda on ju tükati olnud Mati Undil ja Tiit Ojasool, kuid siin võiks olla veelgi variante.

IVIKA SILLAR:

1. Urmas Lennuki „Boob teab”.
2. Viktor Pelevini „Tšapajev ja Pustota”.
3. Veljo Tormise — Peeter Jalaka „Eesti ballaadid”, Mati Undi, „Stiil ehk mis on maailma nimi?”, Saša Pepeljajevi „Kolm öde”.
4. Pille Jänes („Tšapajev ja Pustota”).
5. Epp Eespäev („Vincent”).
6. Tambet Tuisk („Romeo ja Julia”), Argo Aadli („Et keegi mind valvaks”), Ivo Uukkivi („Polkoonik lendab õhku”).
7. Rain Simmul („Tšapajev ja Pustota”), Aivar Tommingas („Romeo ja Julia”), Lembit Eelmäe („Romeo ja Julia”).
8. —
9. Vahetuid muljeid pole, vahendatuid napib. Loeksin meelsasti ka tõlkeid.
10. Kui ma kuulen, et on sündinud eesti laps ja emaks on näitlejanna, siis on mul tõsiselt hea meel. Usun, et nad on head emad.

ÜLO TONTS:

1. Kui Madis Kõivu „Finis nihili” nii süüdimatult vaatajavaenulik ei oleks (à la tuli just veel üks mõte, mida kohe kuidagi teiseks korraks

jätta ei raatsi), siis... Jääb Andrus Kivirähi „Romeo ja Julia”, tekstina (novellina) kahtlusi tekitanud, aga „Vanemuise” Sadamateatris üllatavalt muhe ja vaimukaski vaatamine. Urmas Vadi ja Urmas Lennuki uued näidendid kahjuks nägemata.

2. No ei ole mullu sellise näidendi sellist lavastust näinud, et siinkohal joonelt vastata. Autorinimed repertuaariloeteludes on enamasti uued ja vöörad — ei oska juurde mõelda. Siiski, siiski: kui Viktor Pelevini raamatu suhe Linnateatri lavastusega „Tšapajev ja Pustota” oleks umbes seesama, mis Kivirähi äsja nimetatud „Romeol ja Julia” ning selle lavastusel, pakuksin nimelt selle, näidendi puudumisest hoolimata. Meeldima hakkas Hristo Boytchevi „Polkoonik lendab õhku” Draamateatris, mis etendusena alustuses just palju ei lubanud. Lohutav ikkagi, et militarismiga vähemasti teatris arveid saab klaarida. Meelsasti vaataksin veel ka Tom Stoppardi „Utopiat”, miks mitte juba nähtud tudengiteatri esituses.

3. Ei oska seekord nähtud draamalavastuste seast valida. Mis võib küll ka ettekäändeline abitus olla, sest juba mõnda aega ning järjest rohkem tunnen tahtmist Mai Murdmaa „Vanemuise”-tegemisi kiita. Kõigepealt „Armastuse tango”, siis „Alice imedemaal” ning nende kõrvale äsja nähtud „Pulmareis”. Niisiis: „Alice imedemaal”.

4. Priit Pedajase muusikakujundus oma lavastusele „Finis nihili”, Claudia Ševtšenko ja „Lindpriid” („Mustlaslaager läheb taevasse” Emajõe Suveteatris).

Kunstnikutöö: Jaanus Laagrikuilli „Lendas üle käopesa” „Vanemuises”, Ervin Õunapuu „Polkoonik lendab õhku” Draamateatris.

5. Kersti Heinloo Julia („Romeo ja Julia”).
6. Üllar Saaremäe Poeg („Suvekool”), Hannes Kaljujärve Tevje („Viuldaja katusel”), Tambet Tuisu Romeo („Romeo ja Julia”), Ivo Uukkivi Fetissoo („Polkoonik lendab õhku”), Ain Lutsepa Professor („Finis nihili”).
7. Merle Jäägeri Mercy Lott („Mesimees”), Vaiko Epliku Juudas („Jesus Christ Superstar”), Mait Malmsteni Benzo-Benozzo („Finis nihili”), Külliki Saldre Kosjasobitaja („Viuldaja katusel”).

8. Viimaseaegne „Vanemuine” imponeerib, aga teiste teatrite repertuaari ei tunne piisavalt, ei oska kõrvutada. Linnateatri seitsme uuslavastusega hooajaprogramm on muljetavaldavam kui Draamateatri üheteistkümmenimetu-

seline. Sisuliselt võrrelda neid aga ei oska.

Vastama olen nüüsiis sellelgi korral nõutu, aga kordan, mis ütlesin aasta tagasi: eesti teatri praeguses olukorras eriti tähtis küsimus. Tuli mõte vaadata, kuidas aasta tagasi samas ankeedis sellele vastati. Ühe teatri nime nimetamine oleks ju nagu täisvastus. Ainult et kes sellest targemaks saab? Võiks küll olla mõtlemapanev, et kõige läbimõelduma repertuaaririkujundusega teatriks pakuti aasta tagasi ka „Vanalinnastuudiot“ (TMK 2004, nr 1, lk 42). Olen küll püüdnud silmad ja kõrvad lahti hoida, tean aga „Vanalinnastuudio“ asjadest ikkagi nii vähe, et ei saa väita, nagu oleks too praegu ootamatusest tunduva väide esitamise ajal vale olnud. Kas saame oma traditsioonilise mitteärilise teatriinstitutsiooni ja suure raha lõimumisest juba midagi õppida või vajame uusi õppetunde lisaks? Kui keegi riigi viljavaru kaotsimineku eest ei vastuta, oleks muidugi imelik arvata, et teatri rahaasjad peaksid kuidagi vastutuslikud olema? Pealegi, teatri-pankrotimeistrite kõrval on meil olemas ka teatrimiljonärid (vt näit. Nukuteater müüb tükke Lätti ja Austraaliasse. „Postimees“ 9. X 2004).

9. —

10. Sõnake banaalselt meelelahutuslikkusest distantsseerunud suveteatri kaitseks, mis ju sugugi veel kadunud ei ole. Tuleb meelde, et just sealt sain südasuvel nagu poolkogemata positiivseid teatrielamusi. Vihmase päeva järel märg ja peaaegu vihmane õhtu, aga inimesed kogunevad etendusele. Nii oli Karepal „Suvekooliga“, niisamuti Käsmus „Südamete murdumise majaga“. Tullakse autoga — võta kinni, kui kaugelt ja kes. Üllar Saaremäe Poeg „Suvekoolis“ oli küllap minu teatrihooaja kõige küllasem kogemus. Paljudgi mis teatris ja eriti teatri ümber muutub, andekas näitleja oleks nagu midagi, mis püsib ja loeb, keegi, keda aina vaja on.

11. „Oodates Godot’ d“, „Tšapajev ja Pustota“, Tiit Ojasoo uued tööd.

LEA TORMIS:

1. Tore ja märkimist väärt on, et eesti autorite osatähtsus aina kasvab. Kivirähk vist veel ei väsi, Lennuki populaarsus suureneb („Boob teab“ — nüüdsiks kaks lavastust), Tätte ja Kivastik jätkasid veenvalt ka sel hooajal. Lisaks algupärased kirjanuslikud, folkloorsed, muusikalised lavakompositsioonid. Kaalukad taasavastused — Vahingu „Testament“ (Normet) ja „Suve-

kool“ (Unt), Perviku ja Undi lastelood kui elav klassika. Vallak inspireerib taas teatrit („Stiil ehk mis on maailma nimi“ ja „Relvad vastamisi“). Saab näha, kes ja millal Unduski „Quevedo“ kallale riskib minna!

Mulle mõjuvaim dramaturg oli jätkuvalt Kõiv. „Finis nihili“ kui millegi sõnastamatu äratundmine, analüüsida või kritiseerida ei tahakski.

2. Võib-olla Stoppardi „Utoopia“, Mrožeki „Kaunis vaade“? Cartwright pole „minu“ autor, kuigi näitlejaile ehk tänuväärt. Sündmuseks sai Lembit Petersoni läbitunnetatud ja veendunud lähenemine „Hamletile“ (pealegi traditsioonilise tõlke alusel ja uudselt — peaaegu kärpimata tekstiga).

3. Tugevaimat ei tea, pingeridu ei tee, kui nii palju nägemata. Sest mitu lavastust/osatäitmist kuuluksid ilmselt 3.—6. punkti vastuste alla, aga jäid huvist ja tahtmisest hoolimata ainult loetuks-kuulduks-telekatkendites nähtuiks (näiteks Undi „Romeo ja Julia“, Prosa „Vincent“, Nüganeni „Äri“, Eelmaa „Külmetava kunstniku portree“, Kaljuste „Latern“, Klemetsi „Relvad vastamisi“ jt).

Olulisemaid nähtust: Pedajase „Finis nihili“, Rohumaa „Oodates Godot’ d“, Tammearu — Raidi „Jalta-mäng“, ka Raidi „Vend Aljoša“. Küllap ka Baskini „Orkestriproov“, näinuks ma seda Narvas. Tallinnas nautisin lähivaates näitlejate antud värvikaid pisiportreid, mille eest tuleb ka lavastajat kiita. Ojasoo „Asjade seis“ ei solvanud publikut (kas peakski?), aga puudutas olulist. XXI lend täiendas hooaega üldse väärrikalt, sealhulgas debüütlavastustega — Kolditsa „Tšapajev ja Pustota“, Klemetsi „Et keegi mind valvaks“. Sündmuslikud olid Pepeljajevi „Kolm öde“ ja Tüرنpu „Valgelaev ja taevakäijad“.

NB! Kuhu (kas teatri alla?) kuuluvad (koorile) lavastatud Tulve ja Britteni lühiooperid „It Is Getting So Dark“ ja „Curlew River“ (lavastajad Anu Lamp ja Mart Koldits) — need püsivad meeltes siiani. Või Karusoo „Eestisse sündinud“ lastekodulaste ja EHI tudengitega? Kui aina sotsiaalset teatrit taga nutame?

4. Jätkuvalt ei oska kujundust lavatervikust lahus hinnata; vt eelmine punkt, paremad tulevad nende hulgast. Näiteks Pille Jänes mitme lavastusega või Liina Tepand „leitud paigas“ Albus. Sama käib muusika kohta, kui see on osa tervikust, mitte pelgalt kujundus. Näiteks Anne Tüرنpu leiud „Taevakäijate“ lavastuses.

5. Anu Lamp („Oodates Godot'd”); Ita Ever („Õuedaam”). Vt ka vastus punktile 3 — neid, keda t e a n olevat hooaja tugevamate hulgas, aga näha ei õnnestunud, nimetada ei saa. See kehtib ka 6. punkti vastuse puhul. Veel üks kimbatatus käesoleva ja 6. punkti juures: mida märkida siis, kui võrdselt olulisi ja hästi mängitud tegelasi on tükis palju (eelnimetatud diplomilavastused; aga ka värviomad teadlasetüübid „Finis nihilis” või väiksemad rollid „Tšapajevis” — kõiki ju üles ei loe)?

6. Ain Lutsepp („Finis nihili”, „Oodates Godot'd”); Andres Ots („Tšapajev ja Pustota”); Rain Simmul („Et keegi mind valvaks”, „Tšapajev ja Pustota”); Indrek Sammul („Et keegi mind valvaks”, „Boob teab”); Peeter Tammearu („Jalta-mäng”); Alo Kõrve („Tšapajev ja Pustota”); Kalju Orro („Vend Aljoša”, „Orkestriproov”).

7. Mari Lill („Finis nihili”); Külli Teetamm („Oodates Godot'd”); Allan Noormets („Tšapajev ja Pustota”); Erni Kask („Vend Aljoša”); Pirjo Levandi („Orkestriproov”); Mart Toome („Orkestriproov”); Harriet Toompere („Finis nihili”).

8. Sellele ei oska vastata — uuslavastuste nimemikri hõlmab nii suuri teatreid kui ka väike- truppe ja projekte.

9. Kultuur on olemuslikult avatud süsteem. „Õhus olevad” põhisuundumused on ikka levinud kuidagi iseeneslikult. TV ja Internet soosivad nüüd kahjuks ka ideede nivelleerumist ja plagiaat pole enam patt. Halb hakkab inimesele paraku kergemini külge kui hea, klišeed ja moenähtused on kopeeritavad, isikupärane pole üle võetav. Kunstiideid seega ei oska soovitada. Kui saaks suundumusi õppida riikidest, kus praktikas on tõestatud p i k e m a k s a j a k s k a v a n d a t u d kultuuripoliitika tulemuslikkust (miks mitte näiteks Soomestki)! Ja arusaamist, et pealetungiv ühekiülgne, pelgalt projektikeskne mõtlemine lagundab kultuurivõrgustiku keerukaid seoseid. Väikerahva teatrit aitaks traditsiooni ja uuendamise, institutsionaalse ja projekti-teatri paindlik ühitamine.

10. 1) Rõõmu tegi suveteatris tõestatu: publikut jätkub ka sisukale teatrile. Viimast sündis nii püsi- kui projektikoosluste tegemistes. Muidugi värskendavad ajutiste uute, ühisest kunstihuvist lähtuvate koosluste ette võetud mängimised rutiini kalduvat teatripilti. Kuidas sellist võimalust aga talveteatrisse üle kanda, ilma „logistilistesse” raskustesse takerdumata? Külalishääl-

lejana või heas suveprojektis saab loovisiksus sageli end täielikumaltki avada kui koduteatris, aga ei maksaks vist unustada, et i s i k s u s e k s kasvab ta just püsiavas töökoosluses?

2) Toetan Jaak Alliku suveteatri-artikli (TMK nr 11) meeldetuletust: hea teatripubliku kasutamata reserv on mitte-autoomanike seas. Muide, ka vanemate ja ekstreemtingimusi halvasti taluvate vaatajate seas! Kes traditsioonilisemas ja tervisesõbralikus paigas tehtava sisuka teatri nägemiseks piletiraha kogusid küll.

Õeldule vaatamata tunnen endiselt rõõmu, kui head teatrit tehakse paljudes vanades ja uuttes kohtades üle kogu Eesti.

3) Silmakirjalik oleks varjata heameelt, et veerand sajandit tagasi hoopis teises kontekstis loodud „Eesti ballaadid” praegustele tegijatele ja publikule korda läksid. Osaliste pühendumus oli imeväärne!

11. On vist osaliseltki vastatud juba eelnevaga.

BORISS TUCH:

1. Madis Kõivu „Finis nihili”.

2. Tom Stoppardi „Utopia”.

3. Väga raske öelda. Oli mitu põhimõttelisel head lavastust, kuid niisugused meistritööd nagu omal ajal „Kuritöö ja karistus” või „Isad ja pojad” hooaja üldpildis puudusid. Mulle pakkusid kõige rohkem huvi Mart Kolditsa lootustandev debüüt „Tšapajev ja Pustota”, Kaarin Raidi „Vend Aljoša” ja (mõne reservatsiooniga) Lembit Petersoni „Hamlet”. Huvitav oli ka vene külalislavastaja Nikolai Krutikovi „Ivanov” Vene Draamateatris.

4. Muusikaline kujundus: Peeter Konovalov ja Üllo Kaur („Ugala” „80 päeva ümber maailma”). Lavakujundus: Kersti Varrak (Tallinna Linnateatri „Vincent”).

5. Anu Lamp („Oodates Godot'd” — kui pida-da seda osa naisosaks), Ita Ever („Õuedaam”).

6. Neid on palju. Jaan Rekkor („Õo on päeva ema”); Alo Kõrve („Vincent” ja „Tšapajev ja Pustota”); Ivo Uukkivi („Polkovnik lendab õhku”); Peeter Tammearu („Jalta-mäng” ja „Naise võtmine”); Ain Lutsepp („Finis nihili”); Roman Baskin (Claudiuse roll „Hamletis”); Aivar Tommingas („Oliver”).

7. Samuti palju häid rolle. Kalju Orro („Vend Aljoša”); Marko Matvere ja Allan Noormets („Tšapajev ja Pustota”); Priit Võigemast („Thiil Ullenspiegel”); Ilja Nartov („Armuvõirastus” ja „Toibel ja tema demon”).

8. Ei oska vastata. Ühelt poolt on parim repertuaarikuendus sellele teatril, kus on kõige suurem külastatavus (saali täitumise protsent), teisalt on sel küsimusel ka loominguiline iva. Need ei kattu, või kui kattuvad, siis vähemalt mitte alati.

9. Meile on väliteatris kõige huvitavam sotsiaalne hoiak ja tehnoloogilised saavutused (eeskätt lavakujunduses).

10. Kõige nukram sündmus on „Vanalinna-stuudio“ krahh.

11. Mõned lavastused väljaspool Tallinna teatreid.

VAINO VAHING:

1. Andrus Kivirähi „Romeo ja Julia“ ja Urmas Lennuki „Boob teab“.

2. —

3. Roman Baskini „Orkestriproov“ Narva Aleksandri kirikus ja Mati Undi „Suvekool“ Rakvere Teatris.

4. —

5. —

6. Üllar Saaremäe („Suvekool“), Hannes Kaljujärvi („Viuldaja katusel“, „Vanemuine“).

7. Marika Vaarik ja Kais Adlas („Suvekool“).

8. (ja 10.) Ikka „Vanemuine“ ja Tallinna Linnateater, kuigi viimase lavastusi olen vähe näinud, sest sinna ei saa lihtsalt sisse. Raskusi on ka „Endla“ teatri ja „Ugala“ lavastuste vaatamisega. Tartusse toovad nad ainult mõne üksiku lavastuse. Võiks ju sõita Pärnu ja Viljandisse, aga siis kerkib jälle üles öömaja küsimus. Bussid hilisõhtul ei käi. Siit soovitus: kui kriitikult palutakse arvustust, siis peaks teater talle ka öömaja kindlustama. Muidugi on need olme probleemid, aga siiski.

9. —

10. Riiklikke teatreid tuleks rohkem doteerida. Näitlejad on suvelavastustega liialt koormatud, mistõttu sügisel on paljud väsinud. Muidugi, raha on ka vaja, aga näitlejaväärikus peaks siiski kõige tähtsam olema, mitte kommerts. Mitmed teatrid on läinud just kommertsite tee. Loodan, et see on ajutine nähtus.

PARIMAD LAVASTUSED 2003/2004

Teatrihooaega 2003/2004 hindas kaksikümneks teatrikriitikut ja -uurijat. Kuigi ülekaalukate šedöövrite puudumist võib märgata ka paari eelmise aasta ankeeditulemusi vaadates, on lõppenud hooaja üldpilt veelgi hajusam. Seda märkimisväärsem on, et esile tõusid valdavalt kas teatritudengite bakalaureusetööd ning debüüdid või siis lavastused väljastpoolt nn institutsionaalset peavoolu.

1. Viktor Pelevin — Mart Koldits, „Tšapajev ja Pustota“, Tallinna Linnateater. Lavastaja Mart Koldits (EMA Kõrgema Lavakunsti- kooli bakalaureusetöö). — 9 häält.

2. Veljo Tormis, „Eesti ballaadid“, Von Krahli Teater, „Arm Music“, „Nargen Opera“. Lavastaja Peeter Jalakas. — 8 häält.

3. Shakespeare, „Hamlet“, „Theatrum“. Lavastaja Lembit Peterson. — 6 häält.

4.—7. Madis Kõiv, „Finis nihili“, Eesti Draamateater. Lavastaja Priit Pedajas. — 5 häält.

Jakob Karu — Andrus Kivirähk — Tiit Ojaso, „Asjade seis“, EMA Kõrgema Lavakunsti- kooli bakalaureusetöö Eesti Draamateatris. — 5 häält.

Saša Pepeljajev, „Kolm õde“ (visioonid Tšehhovi ainetel), EMA Kõrgema Lavakunsti- kooli bakalaureusetöö. Lavastaja Saša Pepelja-jev. — 5 häält.

Viktor Rozov, „Vend Aljoša“, „Ugala“. Lavastaja Kaarin Raid. — 5 häält.

Ühtekokku tõsteti esile kolmekümmend seitset lavastust.